

NR 135/2014

O SZANSACH MŁODYCH W III RP

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2014 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

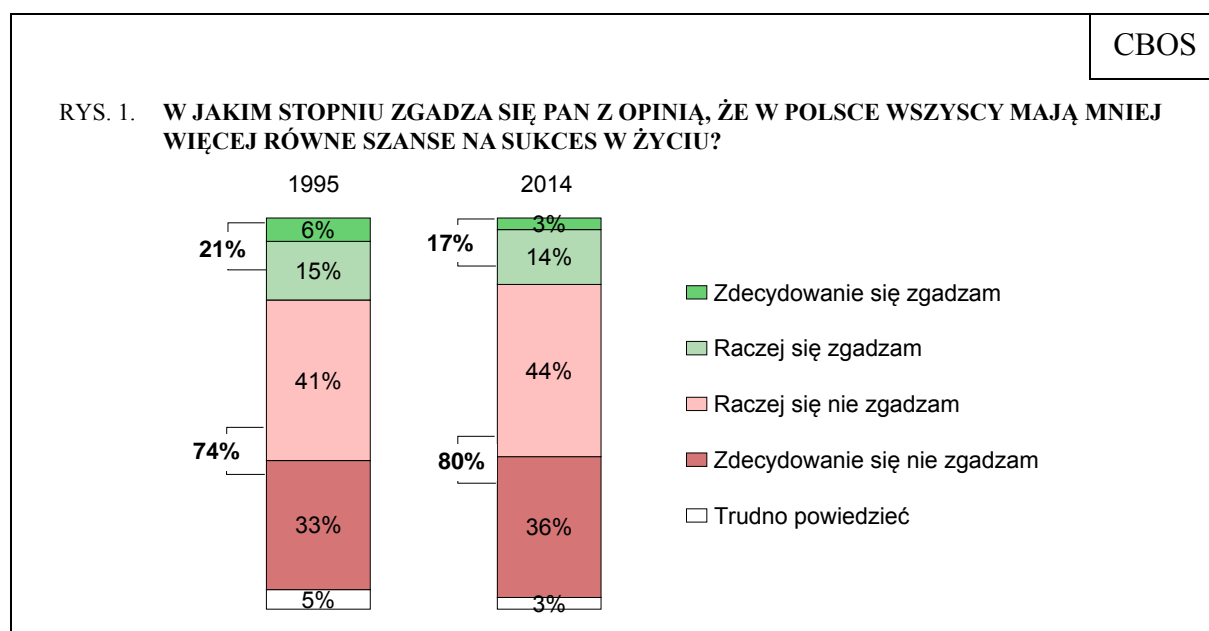
- ▶ Połowa badanych jest zdania, że młodzi ludzie mają obecnie mniejsze szanse na odniesienie sukcesu niż ich rówieśnicy dwadzieścia lat temu.
- ▶ Spośród czynników współcześnie zwiększających szanse młodych najczęściej wymieniane są: dobre wykształcenie, dostęp do nowoczesnych technologii i swoboda podróżowania.
- ▶ Czynniki najczęściej uważanymi za zmniejszające szanse młodych są obecnie: brak pracy, niskie płace, niestabilność zatrudnienia oraz konieczność podejmowania pracy poniżej kwalifikacji.
- ▶ Zmniejsza się postrzegany wpływ wykształcenia na możliwość osiągnięcia sukcesu przez młodych. Natomiast częściej niż przed kilkunastoma laty Polacy wskazują na znaczenie miejsca zamieszkania dla dalszych losów młodzieży.
- ▶ Dwie piąte Polaków obawia się, że sytuacja młodych ludzi w Polsce prowadzi do konfliktu między młodymi a starszymi generacjami.

W kontekście podsumowań 25-lecia polskiej transformacji pojawiły się opinie, że sytuacja młodzieży urodzonej po 1989 roku pogarsza się. Podobny obraz wyłania się również z naszego ostatniego badania absolwentów szkół średnich „Młodzież 2013”¹. O młodych najczęściej słyzy się w kontekście problemów z bezrobociem wśród absolwentów i tzw. umowami śmieciowymi. W sierpniowym badaniu² zapytaliśmy o szanse Polaków wkraczających w dorosłe życie i o czynniki warunkujące możliwości odniesienia przez nich sukcesu. Dostępne dane pozwalają porównać perspektywy młodych ludzi w Polsce oceniane przez ankietowanych w połowie lat dziewięćdziesiątych i obecnie.

SZANSE NA SUKCES

Generalnie, niewielu Polaków uważa, że w naszym kraju wszyscy mają mniej więcej równe szanse na sukces (17%). Podobna grupa badanych podzielała ten pogląd w 1995 roku (21%), ale obecnie nieco częściej niż wówczas wyrażany jest pogląd, że nasze społeczeństwo cechuje brak równości szans (80%, wzrost o 6 punktów procentowych).

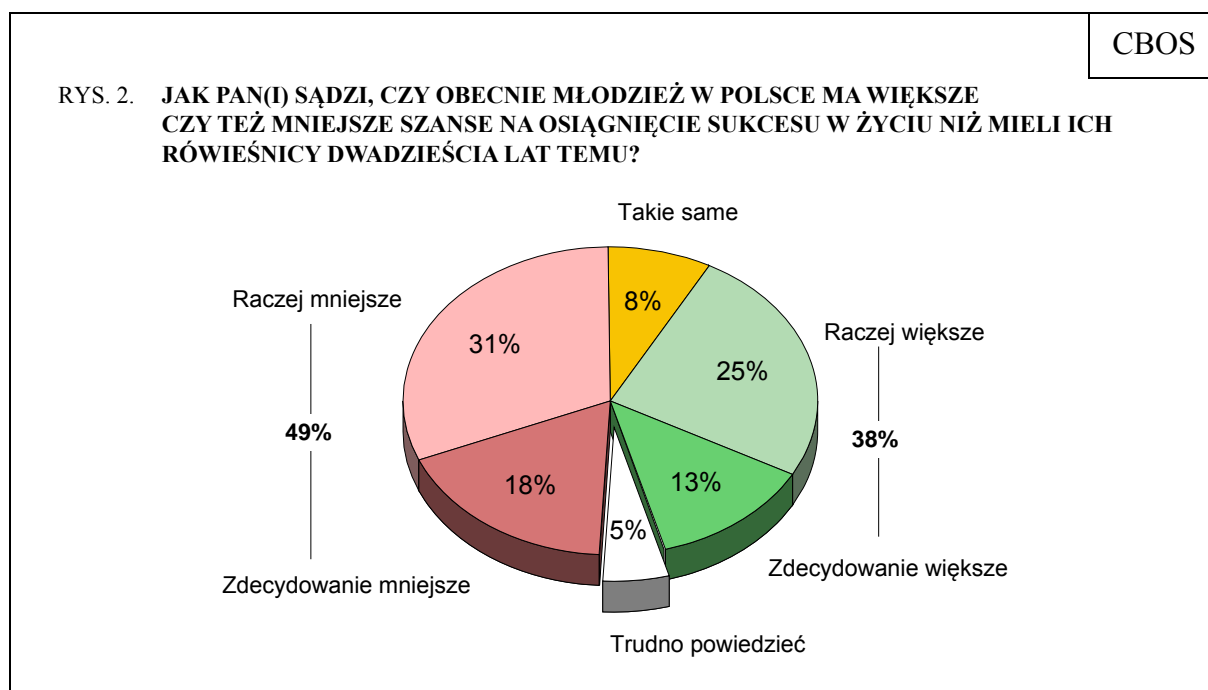

¹ „Opinie i Diagnozy”, *Młodzież 2013*, Warszawa: CBOS 2014.

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (291) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganymi komputerowo (CAPI) w dniach 19–25 sierpnia 2014 roku na liczącej 980 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Interesowało nas również, jak Polacy oceniają obecne szanse młodzieży w porównaniu z tymi, jakie otworzyły się przed młodymi ludźmi na początku przemian ustrojowych. Zdaniem niemal połowy badanych (49%), w połowie lat dziewięćdziesiątych młodzież miała większe szanse na osiągnięcie sukcesu w życiu niż młodzi ludzie obecnie. Natomiast blisko dwie piąte (38%) uważa, że teraz są one większe niż przed dwudziestoma laty. Co dwunasty ankietowany (8%) twierdzi, że są one takie same jak na początku transformacji.

Kiedy w połowie lat dziewięćdziesiątych pytaliśmy o szanse ówczesnej młodzieży w porównaniu z ich rówieśnikami wchodzącymi w dorosłość u schyłku PRL-u, Polacy jeszcze bardziej pesymistycznie oceniali szanse ówczesnej młodzieży (64% uważało, że były one wtedy mniejsze niż w połowie lat osiemdziesiątych)³.

Perspektywy młodych ludzi nieco inaczej postrzegają młodszy i starsi respondenci. Osoby poniżej 45 roku życia częściej niż starsi badani wyrażają pogląd, że młodzież obecnie ma większe szanse na osiągnięcie sukcesu niż ich rówieśnicy dwadzieścia lat temu. Opinie na ten temat zależą także od oceny własnych warunków materialnych. Im lepsza sytuacja gospodarstwa domowego, tym korzystniej badani oceniają szanse współczesnej młodzieży (zob. tabele aneksowe).

³ Zob. komunikat CBOS „Mobilność w świadomości społecznej”, marzec 1995.

W pytaniach otwartych poprosiliśmy badanych o wyjaśnienie, dlaczego, ich zdaniem, młodzi ludzie mają obecnie większe bądź mniejsze szanse na odniesienie sukcesu niż młodzi dwadzieścia lat temu. W wypowiedziach badanych przekonanych o lepszych perspektywach współczesnej młodzieży na plan pierwszy wysuwa się opinia, że obecnie młodzi są lepiej wykształceni (50%). Za pewne aspekty wykształcenia można uznać także możliwość studiowania za granicą, którą wspomniało 9% badanych przekonanych o większych szansach młodych, oraz znajomość języków obcych (8%) – jednak z racji częstych wskazań zostały one wyodrębnione jako oddzielne kategorie.

		CBOS
Dlaczego młodzież ma obecnie większe szanse odniesienia sukcesu niż ich rówieśnicy dwadzieścia lat temu?		
Lepsze wykształcenie		50%
Dostęp do nowoczesnych technologii i informacji (internet)		26%
Swoboda podróżowania		23%
Lepsza sytuacja gospodarcza		16%
Możliwość podejmowania pracy za granicą		14%
Wyższy standard życia, lepszy start		11%
Możliwość uczenia się za granicą		9%
Znajomość języków obcych		8%
Większe możliwości – ogólnie		8%
Charakteryzują ich inne cechy osobowości (odważni, pewni siebie, kreatywni, otwarci itp.)		4%
Możliwość zakładania własnych firm		4%
Mają dostęp do różnych form dofinansowania i wsparcia		3%
Inne		2%
Trudno powiedzieć		3%

Procenty nie sumują się do 100, gdyż badani mogli wymienić więcej niż jeden czynnik

Co czwarty respondent przekonany o większych szansach dzisiejszych młodych (26%) przypisuje je dostępowi do nowoczesnych technologii i informacji, utożsamianych przede wszystkim z rozwojem internetu. Niemal równie często (23%) ankietowani wskazywali na swobodę podróżowania. Stosunkowo często większe szanse młodzieży uzasadniano korzystną koniunkturą gospodarczą (16%), możliwością podejmowania pracy za granicą (14%), wyższym standardem życia, większą zamożnością społeczeństwa – co wielu młodym

zapewnia łatwiejszy start w dorosłość (11%) – oraz, generalnie, większymi możliwościami, bez dookreślenia, z czym one się wiążą (8%).

Innymi, znacznie rzadziej wskazywanymi czynnikami były: odmienne cechy osobowości przypisywane dziś młodym – takie jak odwaga, pewność siebie, kreatywność, otwartość i mobilność (4%), większe możliwości w zakresie zakładania własnej działalności gospodarczej (4%) oraz dostęp do różnych form finansowania, najczęściej utożsamianego ze środkami z Unii Europejskiej (3%).

Natomiast czynnikiem stanowiącym główną barierę dla młodych, sprawiającym, że ich szanse na osiągnięcie sukcesu są obecnie mniejsze niż na początku transformacji, jest zdecydowanie bezrobocie. Brak pracy pojawiał się w różnych kontekstach. Badani przekonani o mniejszych szansach współczesnej młodzieży o braku pracy najczęściej mówili dość ogólnikowo (59%). Jednak dość często zwracali również uwagę na problem bezrobocia wśród absolwentów szkół wyższych (11%) oraz na problem emigracji młodych z powodu braku możliwości zatrudnienia w Polsce (10%). Ważnymi wątkami w kontekście braku pracy dla młodych są również: konieczność posiadania znajomości, by wejść na rynek pracy i osiągnąć sukces (7%), oraz podniesienie wieku emerytalnego, które nie służy młodym, bo ogranicza liczbę miejsc pracy dla nich dostępnych (2%). Ankietowani pesymistycznie oceniający szanse młodych dość często zwracali również uwagę na złe warunki pracy tych, którym uda się ją zdobyć (12%). Niemal równie często wskazywano na trzy wymiary składające się na złe warunki pracy: niskie płace, zatrudnianie na podstawie umów cywilnoprawnych, a nie umów o pracę – czyli na tzw. śmieciówki – oraz pracę poniżej zdobytych kwalifikacji.

Rzadziej jako przyczyny ograniczonych szans młodych wskazywano: złą sytuację gospodarczą (6%), braki w systemie szkolnictwa – na które składały się ograniczony dostęp do szkół wyższych, odpłatność za niektóre formy nauki oraz poziom edukacji w naszym kraju (6%), brak wsparcia ze strony państwa, a nawet utrudnienia z jego strony – takie jak biurokracja, korupcja i nieefektywność administracji (5%), złe warunki materialne (5%), dużą konkurencję utrudniającą znalezienie miejsca dla siebie czy znalezienie niszy dla otworzenia własnego biznesu (4%), ogólnie brak perspektyw (3%), odmienne cechy charakteru – m.in. mniejszą motywację, niższy stopień zaangażowania. Nieliczni uzasadniali swoje przekonanie o gorszych perspektywach młodych ich problemami ze zdobyciem własnego mieszkania (2%), większymi obecnie nierównościami społecznymi (1%) i brakiem perspektyw na założenie rodziny (1%).

Dlaczego młodzież ma obecnie **mniejsze szanse** odniesienia sukcesu niż ich rówieśnicy dwadzieścia lat temu?

Bezrobocie:	
– brak pracy – ogólnie	59%
– bezrobocie wśród absolwentów szkół wyższych	11%
– bezrobocie zmuszające do emigracji	10%
– bezrobocie przy braku znajomości	7%
– większe bezrobocie z powodu podwyższonego wieku emerytalnego	2%
Złe warunki pracy (niskie płace, niestabilne zatrudnienie, praca poniżej kwalifikacji)	12%
Zła sytuacja gospodarcza	6%
Braki w systemie szkolnictwa	6%
Brak wsparcia ze strony państwa, utrudnienia ze strony państwa	5%
Złe warunki materialne	5%
Duża konkurencja	4%
Brak perspektyw	3%
Cechy charakteru (brak motywacji, zaangażowania)	3%
Problemy ze zdobyciem własnego mieszkania	2%
Większe nierówności społeczne	1%
Brak perspektyw na założenie rodziny, brak pomocy dla rodzin	1%
Inne	2%
Trudno powiedzieć	3%

Procenty nie sumują się do 100, gdyż badani mogli wymienić więcej niż jeden czynnik

MŁODZI O SWOICH SZANSACH I KŁOPOTACH

Najmłodsi respondenci różnią się nieco od ogółu badanych w swoich poglądach na temat szans, jakie otwierają się przed młodzieżą. Wśród osób między 18 a 24 rokiem życia przeważa opinia, że młodzi ludzie są obecnie w lepszej sytuacji niż ich rówieśnicy dwadzieścia lat temu (48% wobec 41% będących przeciwnego zdania – zob. tabela aneksowa 1). Natomiast uzasadniając swój optymizm najczęściej wskazują na dostęp do nowoczesnych technologii i informacji (38%), a nieco rzadziej na zalety wykształcenia (30%). Ponadto młodzi ludzie częściej niż ogół są przekonani o lepszej obecnie sytuacji gospodarczej (21%), ogólnie o lepszych perspektywach (18%) i wyższym standardzie życia (16%). Jednak rzadziej czują się uprzywilejowani z racji otwartych granic (14%) i możliwości podejmowania pracy

za granicą (9%). Podobny odsetek młodych ludzi jak wśród ogółu badanych zwraca uwagę na możliwość uczenia się za granicą (7%), znajomość języków obcych (6%) oraz dostęp do różnych form finansowania (4%).

		CBOS
Dlaczego młodzież ma obecnie większe szanse odniesienia sukcesu niż ich rówieśnicy dwadzieścia lat temu?		Odpowiedzi respondentów w wieku 18–24 lata
Dostęp do nowoczesnych technologii i informacji (internet)		38%
Lepsze wykształcenie		30%
Lepsza sytuacja gospodarcza		21%
Większe możliwości – ogólnie		18%
Wyższy standard życia, lepszy start		16%
Swoboda podróżowania		14%
Możliwość podejmowania pracy za granicą		9%
Możliwość uczenia się za granicą		7%
Znajomość języków obcych		6%
Mają dostęp do różnych form dofinansowania i wsparcia		4%
Charakteryzują ich inne cechy osobowości (są odważni, pewni siebie, kreatywni, otwarci itp.)		1%
Możliwość zakładania własnych firm		1%
Inne		4%
Trudno powiedzieć		–

Procenty nie sumują się do 100, gdyż badani mogli wymienić więcej niż jeden czynnik

Niezależnie od wieku, badani najczęściej zwracali uwagę na wykształcenie i dostęp do technologii (z wyjątkiem osób w wieku od 55 do 64 lat). Jednak badani w wieku od 25 do 34 lat, chociaż najczęściej wskazywali na te same czynniki co najmłodsi respondenci, znacznie większą wagę przypisywali wykształceniu młodzieży i perspektywom, jakie ono otwiera (55%). Natomiast w grupie badanych w wieku od 35 do 64 lat wśród najważniejszych czynników znalazła się swoboda podróżowania. Wydaje się, że starsi respondenci, którzy mają środki, ale niekoniecznie czas i siły na podróże, przykładają do nich większą wagę niż młodzi, którzy często nie mają możliwości, by z tej swobody korzystać. Co ciekawe, dla respondentów powyżej 54 roku życia wśród najważniejszych czynników świadczących o lepszych perspektywach współczesnej młodzieży jest także możliwość podejmowania pracy za granicą. Wydaje się, że odpowiedzi starszych respondentów tworzą swoistą listę rzeczy, których najbardziej zazdroszczą oni dzisiejszym nastolatkom.

		CBOS
Trzy najczęściej wskazywane w poszczególnych grupach wiekowych czynniki zwiększające szanse odniesienia sukcesu przez młodych		
Respondenci w wieku 25–34 lata		
Lepsze wykształcenie		55%
Dostęp do nowoczesnych technologii i informacji (internet)		30%
Lepsza sytuacja gospodarcza		22%
Respondenci w wieku 35–44 lata		
Swoboda podróżowania		39%
Lepsze wykształcenie		38%
Dostęp do nowoczesnych technologii i informacji (internet)		32%
Respondenci w wieku 45–54 lata		
Lepsze wykształcenie		55%
Swoboda podróżowania		25%
Dostęp do nowoczesnych technologii i informacji (internet)		22%
Respondenci w wieku 55–64 lata		
Lepsze wykształcenie		62%
Swoboda podróżowania		24%
Możliwość podejmowania pracy za granicą		21%
Respondenci w wieku 65 lat i więcej		
Lepsze wykształcenie		60%
Możliwość podejmowania pracy za granicą		17%
Dostęp do nowoczesnych technologii i informacji (internet)		16%

Największe problemy młodych wymieniane jako uzasadnienie dla ich mniejszych szans na osiągnięcie sukcesu w życiu to także, według najmłodszych badanych (18–24 lata), generalnie brak pracy (46%) i duże bezrobocie, nawet po uzyskaniu dyplomu uczelni wyższej (12%). Na trzeciej pozycji w wypowiedziach młodych pojawiło się jednak przeświadczenie o dużej konkurencji oraz problemy z wybiciem się (9%).

Wśród najmłodszych respondentów krytycznych wobec perspektyw młodych wyższy niż wśród ogółu badanych jest odsetek tych, którzy zwracają uwagę na złą sytuację gospodarczą i brak wsparcia ze strony państwa (po 8%). Natomiast znacznie rzadziej mówią oni o niekorzystnych warunkach pracy (5%), prawdopodobnie z racji wciąż skromnych doświadczeń w tym zakresie.

		CBOS
Dlaczego młodzież ma obecnie mniejsze szanse odniesienia sukcesu niż ich rówieśnicy dwadzieścia lat temu?		Odpowiedzi respondentów w wieku 18–24 lata
Bezrobocie:		
– brak pracy – ogólnie		46%
– bezrobocie wśród absolwentów szkół wyższych		12%
– duża konkurencja		9%
– bezrobocie zmuszające do emigracji		8%
– bezrobocie przy braku znajomości		8%
Zła sytuacja gospodarcza		8%
Brak wsparcia ze strony państwa, utrudnienia ze strony państwa		8%
Złe warunki materialne		6%
Braki po stronie młodych, głównie brak motywacji		6%
Złe warunki pracy (niskie płace, niestabilne zatrudnienie, praca poniżej kwalifikacji)		5%
Braki w systemie szkolnictwa		5%
Większe bezrobocie z powodu podwyższonego wieku emerytalnego		4%
Brak perspektyw		3%
Problemy ze zdobyciem własnego mieszkania		3%
Inne		6%
Trudno powiedzieć		5%

Procenty nie sumują się do 100, gdyż badani mogli wymienić więcej niż jeden czynnik

Brak pracy jest najważniejszym czynnikiem ograniczającym szanse młodych ludzi, zdaniem respondentów ze wszystkich grup wiekowych. Wśród ankietowanych w wieku 25–64 lata drugim najczęściej wymienianym problemem są złe warunki pracy. Na trzecim miejscu według badanych w wieku 25–34 lata plasuje się brak wsparcia ze strony państwa i utrudnienia stwarzane przez państwo, a według nieco starszych badanych (35–44 lata), z których wielu zalicza się do rodziców tejże młodzieży – bezrobocie wśród absolwentów studiów wyższych, natomiast zdaniem ankietowanych w wieku 45–64 lata – bezrobocie zmuszające do emigracji.

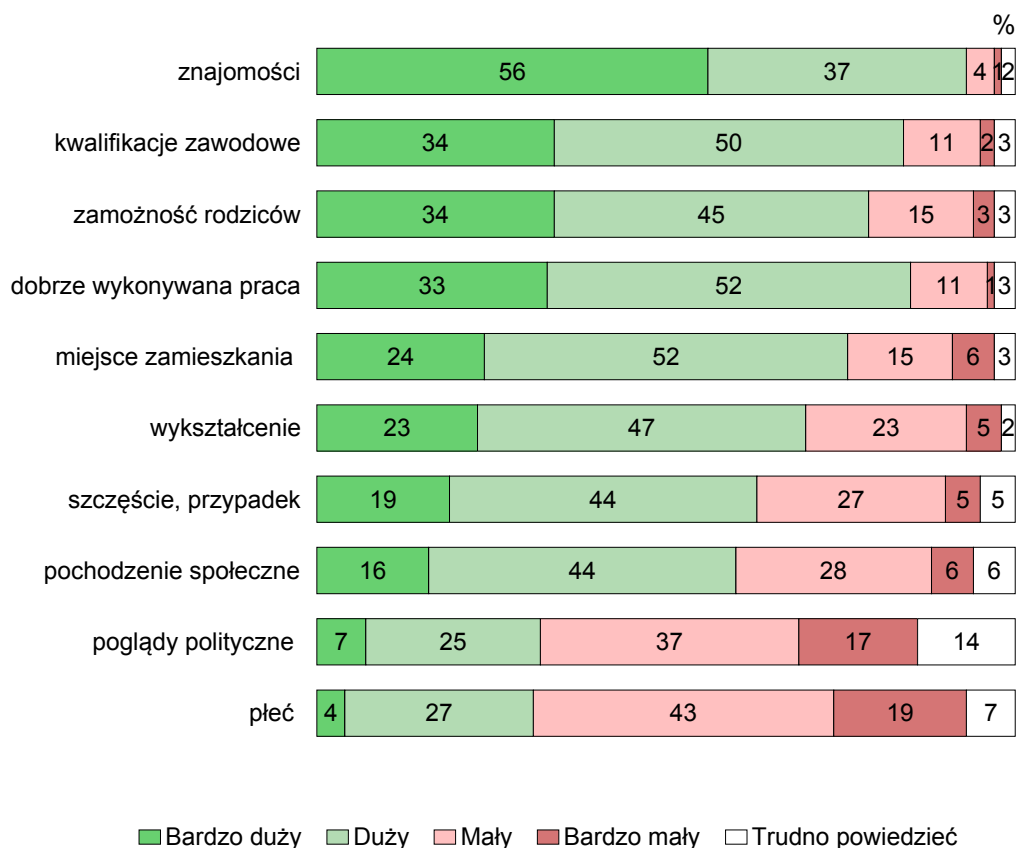
		CBOS
Trzy najczęściej wskazywane w poszczególnych grupach wiekowych czynniki zwiększające szanse odniesienia sukcesu przez młodych		
Respondenci w wieku 25–34 lata		
Brak pracy – ogólnie		53%
Złe warunki pracy		13%
Brak wsparcia ze strony państwa, utrudnienia ze strony państwa		12%
Respondenci w wieku 35–44 lata		
Brak pracy – ogólnie		58%
Złe warunki pracy		16%
Bezrobocie wśród absolwentów studiów wyższych		13%
Respondenci w wieku 45–54 lata		
Brak pracy – ogólnie		62%
Złe warunki pracy		17%
Bezrobocie zmuszające do emigracji		16%
Respondenci w wieku 55–64 lata		
Brak pracy – ogólnie		69%
Złe warunki pracy		11%
Bezrobocie zmuszające do emigracji		9%
Respondenci w wieku 65 lat i więcej		
Brak pracy – ogólnie		58%
Bezrobocie zmuszające do emigracji		16%
Bezrobocie wśród absolwentów		10%

DETERMINANTY SUKCESU

Zapytaliśmy również, co decyduje o pozycji młodych ludzi w społeczeństwie. Wśród poddanych ocenie czynników największe znaczenie przypisano znajomościom. Ponad połowa Polaków (56%) uważa, że mają one bardzo duży wpływ na możliwość osiągnięcia wysokiej pozycji społecznej, a kolejne 37%, że mają duży wpływ (w sumie 93%). Dla większości badanych duży bądź bardzo duży wpływ na karierę młodych mają także: dobrze wykonywana praca (85%), kwalifikacje zawodowe (84%), zamożność rodziców (79%), miejsce zamieszkania (76%), wykształcenie (70%), szczęście (63%) i pochodzenie społeczne (60%).

Większość badanych jest przekonana, że wpływ poglądów politycznych i płci ma małe znaczenie dla kariery młodych, chociaż co trzeci Polak jest odmiennego zdania (odpowiednio 32% i 31%).

RYS. 3. JAK PAN(I) MYŚLI, JAKI WPŁYW NA ZDOBYCIE WYSOKIEJ POZYCJI MAJĄ W NASZYM KRAJU:

O znaczenie tych czynników pytaliśmy również w 1995 roku. W ciągu niemal dwudziestu lat tylko nieznacznie zmieniła się ocena znaczenia przypisywanego znajomościom, kwalifikacjom zawodowym, zamożności rodziców i rzetelnemu wykonywaniu powierzonych zadań.

Tabela 1

Jak Pan(i) myśli, jaki wpływ na zdobycie wysokiej pozycji mają w naszym kraju znajomości ?	1995		2014	
	w procentach			
Bardzo duży	46	89	56	93
Duży	43		37	
Mały	6	8	4	5
Bardzo mały	2		1	
Trudno powiedzieć	3		2	

Tabela 2

Jak Pan(i) myśli, jaki wpływ na zdobycie wysokiej pozycji mają w naszym kraju kwalifikacje zawodowe ?	1995		2014	
	w procentach			
Bardzo duży	35	88	34	84
Duży	53		50	
Mały	8	10	11	13
Bardzo mały	2		2	
Trudno powiedzieć	2		3	

Tabela 3

Jak Pan(i) myśli, jaki wpływ na zdobycie wysokiej pozycji ma w naszym kraju zamożność rodziców ?	1995		2014	
	w procentach			
Bardzo duży	30	77	34	79
Duży	47		45	
Mały	14	20	15	18
Bardzo mały	6		3	
Trudno powiedzieć	3		3	

Tabela 4

Jak Pan(i) myśli, jaki wpływ na zdobycie wysokiej pozycji ma w naszym kraju dobrze wykonywana praca ?	1995		2014	
	w procentach			
Bardzo duży	30	85	33	85
Duży	55		52	
Mały	11	13	11	12
Bardzo mały	2		1	
Trudno powiedzieć	2		3	

Nastąpiły natomiast znaczące zmiany w ocenie istotności takich czynników jak wykształcenie, miejsce zamieszkania i pochodzenie społeczne. Poziom edukacji spadł z trzeciego miejsca na liście czynników najczęściej wskazywanych jako mające duży wpływ na karierę młodych – na niższą pozycję. W roku 1995 niemal cztery piąte badanych (79%) uważało, że ma on duży wpływ. Obecnie duże znaczenie przypisuje mu dwie trzecie Polaków (70%, spadek o 9 punktów procentowych).

Tabela 5

Jak Pan(i) myśli, jaki wpływ na zdobycie wysokiej pozycji ma w naszym kraju wykształcenie ?	1995		2014	
	w procentach			
Bardzo duży	36	79	23	70
Duży	43		47	
Mały	15	19	23	28
Bardzo mały	4		5	
Trudno powiedzieć	2		2	

Zwiększył się natomiast odsetek badanych uważających, że szanse młodych w znacznym stopniu determinuje miejsce zamieszkania (wzrost odsetka przekonanych o dużym wpływie tego czynnika o 8 punktów procentowych z 68% do 76%).

Tabela 6

Jak Pan(i) myśli, jaki wpływ na zdobycie wysokiej pozycji ma w naszym kraju miejsce zamieszkania ?	1995		2014	
	w procentach			
Bardzo duży	16	68	24	76
Duży	52		52	
Mały	20	29	15	21
Bardzo mały	9		6	
Trudno powiedzieć	3		3	

Wzrosło także znaczenie pochodzenia społecznego. Być może na początku transformacji kategoria ta wydawała się nieco przestarzała (charakterystyczna raczej dla wcześniejszego ustroju). Okazuje się jednak, że ma ono nadal duże znaczenie. Obecnie trzy piąte badanych (60%) uważa, że pochodzenie społeczne ma duży wpływ na szanse zdobycia wysokiej pozycji (wzrost o 14 punktów procentowych).

Tabela 7

Jak Pan(i) myśli, jaki wpływ na zdobycie wysokiej pozycji ma w naszym kraju pochodzenie społeczne ?	1995		2014	
	w procentach			
Bardzo duży	10	46	16	60
Duży	36		44	
Mały	32	49	28	34
Bardzo mały	17		6	
Trudno powiedzieć	5		6	

Zwiększył się nieco odsetek Polaków przypisujących duże znaczenie po prostu szczęściu lub przypadkowi (wzrost o 5 punktów procentowych do 63%). Natomiast trochę zmniejszył się odsetek badanych uważających, że na szanse młodych ma wpływ płeć (spadek o 5 punktów procentowych do 31%). Znaczenie poglądów politycznych oceniane jest niemal tak samo jak w połowie lat dziewięćdziesiątych.

Tabela 8

Jak Pan(i) myśli, jaki wpływ na zdobycie wysokiej pozycji ma w naszym kraju szczęście, przypadek ?	1995		2014	
	w procentach			
Bardzo duży	17	58	19	63
Duży	41		44	
Mały	27	37	27	32
Bardzo mały	10		5	
Trudno powiedzieć	5		5	

Tabela 9

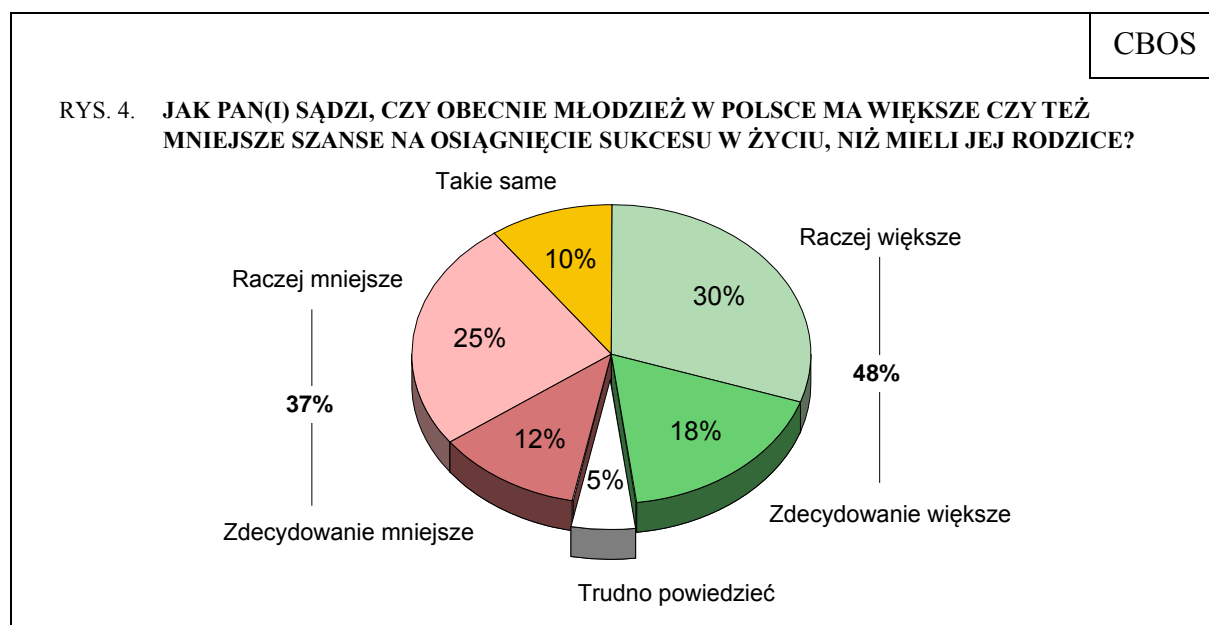
Jak Pan(i) myśli, jaki wpływ na zdobycie wysokiej pozycji ma w naszym kraju poglądy polityczne?	1995		2014	
	w procentach			
Bardzo duży	5	30	7	32
Duży	25		25	
Mały	36	58	37	54
Bardzo mały	22		17	
Trudno powiedzieć	12		14	

Tabela 10

Jak Pan(i) myśli, jaki wpływ na zdobycie wysokiej pozycji ma w naszym kraju pleć?	1995		2014	
	w procentach			
Bardzo duży	5	36	4	31
Duży	31		27	
Mały	39	58	43	62
Bardzo mały	19		19	
Trudno powiedzieć	6		7	

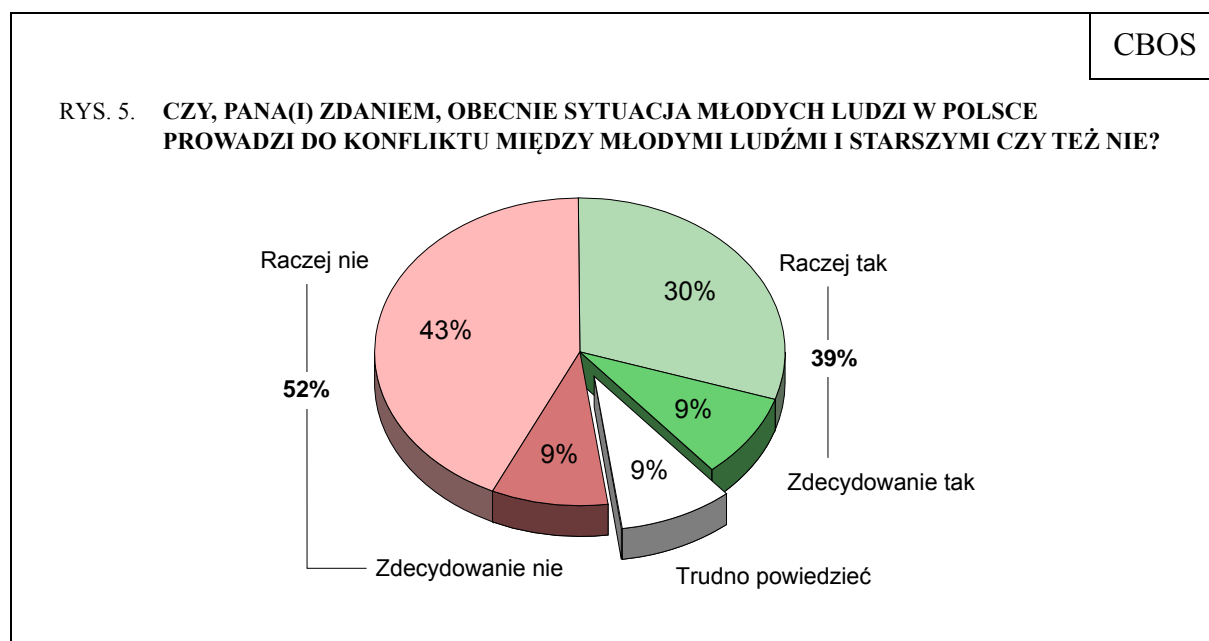
CZY SYTUACJA MŁODYCH PROWADZI DO KONFLIKTU MIĘDZYPOKOLENIOWEGO?

Nieco lepiej Polacy oceniają perspektywy młodych ludzi w porównaniu z szansami, jakie otwierały się przed ich rodzicami, czyli w większości osobami wchodzących w dorosłość pod koniec PRL-u lub w samych początkach przemian ustrojowych i gospodarczych. Niemal połowa badanych (48%) uważa, że młodzież ma obecnie większe szanse na odniesienie sukcesu, niż mieli jej rodzice. Co dziesiąty (10%) twierdzi, że nie zmieniły się one w ciągu lat. Blisko dwie piąte (37%) uważa jednak, że dzisiaj młodzi mają mniejsze szanse, niż mieli ich rodzice.

W mediach informacje na temat problemów młodego pokolenia opatrywane są często komentarzem, że grozi nam konflikt między młodymi a starszymi. Tego typu wypowiedzi powracają przede wszystkim w debacie dotyczącej systemu emerytalnego. Czy Polacy obawiają się konfliktu międzypokoleniowego?

Dwie piąte badanych (39%) uznało, że obecna sytuacja młodych prowadzi do takiego konfliktu, ale większość (52%) nie podziela tych obaw. Najstarsi respondenci częściej niż najmłodszy twierdzą, że może dojść do buntu młodych (41% wobec 31%), ale obawy nie rosną jednoznacznie z wiekiem. Ponadto ten niepokój w pewnym stopniu wyjaśnia sytuacja materialna badanych. Osoby źle oceniające swoje warunki materialne częściej niż osoby dobrze sytuowane uważają, że możliwość buntu młodych jest duża, ale także wśród nich opinie na ten temat są bardzo podzielone (zob. tabele aneksowe).

Obaw przed konfliktem między młodymi i starszymi nie wyjaśniają także opinie na temat perspektyw młodzieży. Pogląd, że nie ma podstaw do wybuchu takiego konfliktu, przeważa zarówno wśród badanych przekonanych o mniejszych szansach młodych, jak i wśród tych, którzy twierdzą, że są one teraz większe niż przed kilkunastoma laty. Należy jednak zaznaczyć, że badani pesymistycznie oceniający obecne szanse młodych częściej spodziewają się takiego buntu niż osoby głoszące ich rosnące szanse na sukces (45% wobec 35%).

Tabela 11

Czy, Pana(i) zdaniem, obecnie sytuacja młodych ludzi w Polsce prowadzi do konfliktu między młodymi ludźmi i starszymi czy też nie?	Odpowiedzi badanych, którzy uważają, że w porównaniu z rówieśnikami sprzed dwudziestu lat obecnie młodzi ludzie w Polsce mają:		
	większe szanse na odniesienie sukcesu	takie same szanse	mniejsze szanse na odniesienie sukcesu
	w procentach		
Tak*	35	31	45
Nie**	59	58	47
Trudno powiedzieć	6	11	8

* Połączone odpowiedzi „Zdecydowanie tak” i „Raczej tak”

** Połączone odpowiedzi „Zdecydowanie nie” i „Raczej nie”

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej całkowicie zmieniło kontekst społeczno-gospodarczy, który determinuje szanse młodych ludzi. Zdaniem badanych, życie młodzieży różni się obecnie nie tylko od tego, jakie wiedli ich rówieśnicy w PRL-u, lecz także ich perspektywy są inne niż młodzieży wchodzącej w dorosłość w początkach polskiej transformacji. Co ciekawe, co drugi Polak uważa, że obecnie, chociaż żyje nam się lepiej, są one mniejsze niż przed dwudziestoma laty. Młodzi ludzie są teraz lepiej wykształceni, mają dostęp do nowoczesnych technologii i otwarte granice, ale często nie mogą korzystać z tych dobrodziejstw z racji ograniczonego dostępu do rynku pracy. Wyraźnie zarysowuje się wątek migracji młodych ludzi za granicę. Ułatwienia w podejmowaniu pracy w krajach Unii Europejskiej są postrzegane zarówno jako szansa, jak i swego rodzaju fatum wiszące nad tym pokoleniem.

Znacząca część społeczeństwa uważa, że sytuacja młodych może prowadzić do wybuchu konfliktu między młodzieżą a starszymi generacjami. Nie wydaje się jednak, żeby obawy te były duże, gdyż przed rokiem – w pytaniu otwartym o konflikty w polskim społeczeństwie – wskazania na konflikt międzygeneracyjny były niemal niezauważalne⁴. Znaczący jest jednak kontekst tego typu pytań. Problem konfliktu międzypokoleniowego najczęściej pojawia się przy dyskusjach dotyczących systemu emerytalnego. O sprawiedliwości międzygeneracyjnej mówi się także w kontekście ekologii i sposobu wykorzystywania zasobów naturalnych.

Opracowała
Katarzyna KOWALCZUK

---

⁴ Zob. komunikat CBOS „Polskie konflikty A.D. 2013”, październik 2013 (oprac. B. Badora).